

ЧАСОПИС ПОЛИЦИЈСКЕ АКАДЕМИЈЕ БЕОГРАД

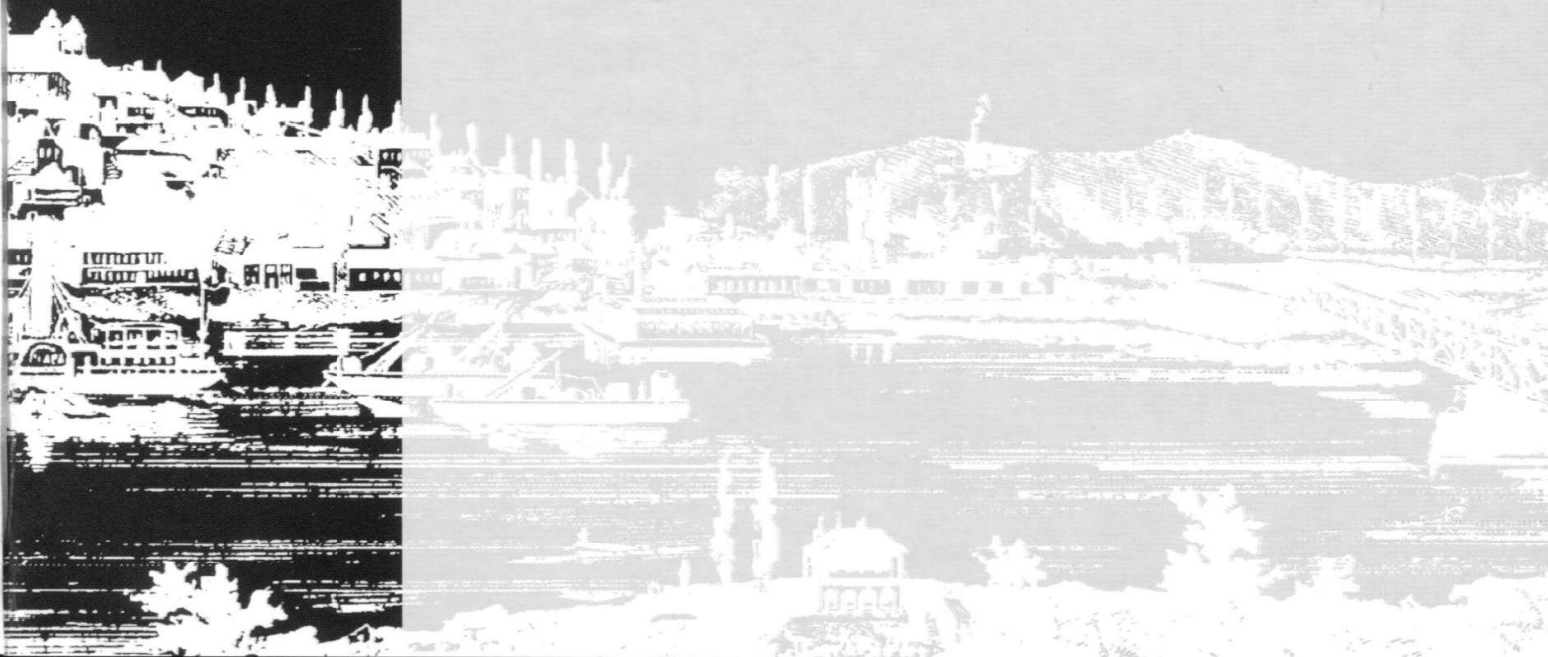
НАУКА
БЕЗБЕДНОСТ
ПОЛИЦИЈА

НБП

SCIENCE
SECURITY
POLICE

JOURNAL OF POLICE ACADEMY - BELGRADE

Vol. IX, No. 1, 2004 .

НБП, часопис Полицијске академије из Београда
излази два пута годишње на српском и енглеском језику

NBP is published twice a year by Police Academy of Belgrade

ИЗДАВАЧ – EDITOR

POLICIJSKA AKADEMIJA, Beograd, Humska 22

РЕДАКЦИЈСКИ ОДБОР – EDITORIAL BOARD

Prof. dr Dragoljub Kavran, Prof. dr Vojin Dimitrijević,
Prof. dr Vladimir Krivokapić, Prof. dr Andrea Savić,
Prof. dr Ljiljana Mašković, Prof. dr Dragan Jovašević
Doc. dr Dragan Bataveljić

Чланови из иностранства – Members from foreign countries

Prof. dr Vladimir Arganovič, Rusija (Russia)
Doc. dr Duško Vejnović, Republika srpska (Republic of Serbia)
Ass. prof. dr Konstantinos Laparidis, Grčka (Greece)

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК – EDITOR-IN-CHIEF

Prof. dr Radojko Milovanović

СЕКРЕТАР – SEKRETARY

Mr Tijana Šurlan

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК – GRAPHIC EDITOR

Branislav L. Valković

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – ENGLISH LANGUAGE LECTOR

Irena Pavlović

АДРЕСА – ADDRESS

NBP - NAUKA BEZBEDNOST POLICIJA
POLICIJSKA AKADEMIJA
11000 Beograd, Humska 22
SRBIJA I CRNA GORA

ТИРАЖ – IMPRESSION

250

ШТАМПА – PRINTING HOUSE

INPRESS, Beograd

САДРЖАЈ

Будимир Бабовић ТЕРОРИЗАМ И ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ У ЗЕМЉАМА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА	9
Небојша Теофиловић и Миленко Јелачић НЕКИ СПОЉНОПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ КОРУПЦИЈЕ И ПРАЊА НОВЦА	27
Мићо Бошковић ПОЈАМ И ОСНОВНЕ ДЕЛАТНОСТИ ТРАНСПРАНИЧНОГ КРИМИНАЛИТЕТА НА ВОДАМА	41
Зоран Ђурђевић КРИМИНАЛИСТИЧКИ САДРЖАЈ АНАЛИЗЕ ОДНОСА УЧИНИЛАЦ – ЖРТВА	51
Драган Јовашевић ПОЈАМ И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА	71
Тијана Шурлан ПРИНЦИП <i>NE BIS IN IDEM</i> У РИМСКОМ СТАТУТУ	93
Милорад Ђорђевић МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП ВРЕДНОВАЊУ МОРАЛА ПОЛИЦИЈЕ.....	117
Саша Милојевић и Дане Субошић АНАЛИЗА ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОСПОСОБЉЕНОСТИ ДИПЛОМИРАНИХ ОФИЦИРА ПОЛИЦИЈЕ.....	137
Е. Зету, К. Пападимитриу, Е. Пасхали и В. Гургулис ПРОЦЕНА ЕФИКАСНОСТИ НАПАДА ПОСЛЕ ПРИМАЊА СЕРВЕ И ОДБРАНЕ.....	151

CONTENS

Budimir Babović TERRORISM AND ORGANISED CRIME IN WESTERN BALKANS COUNTRIES.....	9
Nebojša Teofilović and Milenko Jelačić SOME FOREIGN POLICY ASPECTS OF CORRUPTION AND MONEY LAUNDERING	27
Mičo Bošković THE CONCEPT AND BASIC ACTIVITIES OF TRANSBORDER CRIME ON WATER.....	41
Zoran Djurdjević CRIMINAL CONTENTS OF OFFENDER-VICTIM RELATION ANALYSIS.....	51
Dragan Jovašević NOTION AND BASIC CHARACTERISTICS OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW	71
Tijana Šurlan PRINCIPLE <i>NE BIS IN IDEM</i> IN THE ROME STATUTE.....	93
Milorad Djordjević METHODOLOGICAL APPROACH TO EVALUATION OF THE POLICE MORAL.....	117
Saša Milojević and Dane Subošić THE ANALYSIS OF PROFESSIONAL CAPABILITY OF GRADUATE POLICE OFFICERS.....	137
E. Zetou, K. Papadimitriou, E. Paschali and V. Gourgoulis EVALUATION OF THE ATTACK EFFECTIVENESS AFTER THE SERVE RECEPTION AND THE DEFENCE	151

ПРИНЦИП *NE BIS IN IDEM* У РИМСКОМ СТАТУТУ

Тијана Шурлан

Полицијска академија, Београд

Апстракт: Начин на који ће Међународни кривични суд засновати надлежност и отпочињати процесуирање случајева, представља најважнији аспект односа међународни суд – држава. Принцип *ne bis in idem* примењен у Римском статуту неминовно је претрпео извесне промене у односу на принцип који је општепознат са становишта националних права. Анализа овог принципа у виду у коме је примењен у Римском статуту довела је до закључка да се овај принцип може разумети и применити у потпуности и правилно само у спрези са принципом комплементарности.

Кључне речи: Римски статут, Међународни кривични суд, принцип *ne bis in idem*, принцип комплементарности

УВОД

Ne bis in idem је један од темељних принципа, уграђен у готово све модерне правне системе. То је стари принцип, наслеђе човечанства, принцип који данас припада и националном и међународном праву. Овај принцип утиче на функционисање целокупног правног система било да посматрамо национално или међународно право одвојено било у спрези.

Као такав, он има своје уобичајено значење и *ratio*. Значење се најчешће изражава речима да једној особи не може бити суђено више пута за једно исто дело. Уобичајено

PRINCIPLE *NE BIS IN IDEM* IN THE ROME STATUTE

Tijana Šurlan

Police Academy, Belgrade

Summary: The manner of establishing the jurisdiction by the International Criminal Court and commencing of the procedure presents the most important aspect of the relation between the International court and State. Principle *ne bis in idem* as applied at the Rome Statute was inevitably changed when comparing to the principle commonly known in the national law. The analyses of this principle as applied in the Rome Statute has brought up the conclusion that this principle can be understood and applied fully and correctly only in the conjunction with the principle of complementarity.

Key words: Rome Statute, International Criminal Court, *ne bis in idem* principle, complementarity principle

INTRODUCTION

Ne bis in idem presents one of the corner-stone principles built in probably all modern legal systems. This is an ancient principle, heritage of the mankind, the principle which nowadays belongs to both national and international law. This principle affects functioning of the complete legal system whether we consider national or international law separately or in conjunction one with the other.

As such it has its own commonly recognized meaning and *ratio*. The meaning is frequently expressed in terms that one person can not be tried more than once for the same conduct.

је коришћење овог израза у кривичном праву. Суштински, исти ефекат има и принцип *res judicata*¹. Овај принцип се односи на ефекат коначне и валидне одлуке и предвиђа да када је надлежни суд једном пресудио а пресуда постала коначна и правоснажна, исти предмет се не може разматрати поново између истих страна. Зато се принцип *res judicata* чешће користи у грађанском праву. Оба принципа су усмерена ка заштити појединца од два или више поступака у истој ствари, и оба су усмерена ка заштити стабилности правног система, те уколико једна особа није задовољна пресудом, не може потражити „правду“ код неког другог суда.

Значај принципа *ne bis in idem* може се уочити посредством чињенице да данас то није само принцип уграђен у законе о кривичном поступку, који су наравно лако променљиви. Овај принцип, у савременом праву, подигнут је чак на виши ниво, пошто је дефинисан у Међународном пакту о грађанским и политичким правима. То значи да је данас *ne bis in idem* принцип, али такође и једно од основних људских права.

Из овако датог увода могло би се закључити да је *ne bis in idem* као стар, опште-прихваћен принцип и основно људско право, до данас потпуно расветљен, те да више нема места анализама, сумњама или критикама. Међутим, могу бити постављена многа питања и од практичног и од теоријског значаја². Није тешко унети један принцип у један акт, али је тешко учинити га у потпуности оперативним и покрити све потенцијалне нејасне ситуације.

Овај текст ће се бавити принципом *ne bis in idem* на начин на који је постављен у Римском Статуту. С обзиром на то да уређује однос између одлука судова са

Usually this phrase is used in terms of criminal law. Practically, the same effect is given to the principle of *res judicata*¹. This principle relates to the effect of the final and valid decision and provides that once the authorized court has decided a case and judgment became final and valid, the same issue can not be disputed once again between the same parties. As such, *res judicata* principle is more frequently used in terms of civil law. Both of these principles are aimed to the protection of individuals from two or even more proceedings in the same matter, and both of them are aimed to protect the stability of the legal system, that if a person is not satisfied with the judgment of one court it can not reach for the "justice" at some other court.

The importance of the principle *ne bis in idem* can be realized also from the fact that nowadays it is not just a principle built in the criminal procedure acts, which are of course easily changeable. This principle, in the contemporary law, is raised to the even higher level, since it is defined in the International Covenant of Civil and Political Rights. That means that nowadays *ne bis in idem* is a principle, but also one of the basic human rights.

From this introduction it could be concluded that *ne bis in idem* as an old, commonly recognized principle and basic human right is completely clarified up to now, so there is no more room left for analyses, doubts or criticism. However, lot of questions of both practical and theoretical value can be posed². It is not difficult to incorporate one principle in one act, but it is difficult to make it fully operational and to cover all possible ambiguous situations.

This paper will focus on the *ne bis in idem* principle as it is set in the Rome Statute. Since it arranges relation between decisions of

¹ Cheng B.: *General principles of Law as applied by International Courts and Tribunals*, London, 1953, pp.336-339.

² Safferling C. J. M.: *Towards an International Criminal Procedure*, Oxford, 2001, p. 319-339

¹ Cheng B., *General principles of Law as applied by International Courts and Tribunals*, London, 1953, pg.336-339

² Safferling C. J. M., *Towards an International Criminal Procedure*, Oxford, 2001, p. 319-339

различитих нивоа права и с обзиром на то да је Међународни кривични суд први стални суд у кривичноправној материји, овај принцип је такође први пут примењен као универзални и стални међународноправни концепт.

ОСНОВНЕ СМЕРНИЦЕ МКС

Оно што је напоменуто у уводу, у смислу *ne bis in idem* као старог принципа и људског права, односи се углавном на националне правне системе. Међународно право, као правна дисциплина млађа од већине националних правних дисциплина, преузимало је и инкорпорирало неке од основних принципа усвојених у већини националних законодавстава. *Ne bis in idem* заједно са принципом *res judicata* преузет је у међународно право као један од принципа признатих од стране просвећених народа. То је потпуно разумљиво, јер се ови принципи односе на функционисање судова, а први међународни суд појавио се тек на почетку XX века. Први корак у прихватању принципа *res judicata* начинио је Стални суда међународне правде, а принцип *ne bis in idem* усвојен је у оквиру Нирнбершког статута.

Римски статут, а тиме и Међународни кривични суд, представљају коначно успешно окончање једног процеса који је трајао скоро педесет година³. Уз све похвале и покуде које прате МКС, можемо уочити неке најшире прихваћене ставове које га начелно одређују. То је суд чији је циљ заштита људских права, суд који треба да оконча некажњавање за најтеже злочине, суд који треба да попуни празнину у кажњавању за кршење хуманитарног и људских права и да буде способан да процесуира чак и највише званичнике држава, суд који је заснован на принципу

courts from different levels of law, and since the International Criminal Court is the first permanent international court in criminal matter, this principle is also for the first time applied as the universal and permanent international law concept.

MAIN ICC GUIDELINES

As discussed in the introduction, the terms of *ne bis in idem* as an old principle and the human right, relates mostly to the national legal systems. International law, as junior law discipline than majority of national law disciplines, has been assuming and incorporating some of the general principles set in majority of the national legislations. *Ne bis in idem* together with the principle of *res judicata* has been taken to the international law as one of the principles recognized from the civilized nations. This is fully understandable, since these principles relate to the functioning of courts, and first international court appeared at the begging of the XX century. First step of recognition of the principle *res judicata* has been within the Permanent Court of International Justice and for principle *ne bis in idem* within the Nuremberg Charter.

The Rome Statute and consequently International Criminal Court, presents final success of one process that has been lasting for almost fifty years³. With all of the approvals and disapprovals that follow the ICC we can stress here some of the widely accepted statements that describe the ICC in general. This is the court which goal is a protection of human rights, court which should pose an end to impunity to the most severe atrocities, court which should fill a gap in both international human rights law and humanitarian law violations and be able to prosecute even the

³ Vasiljević V. A.: *Suđenje pred Međunarodnim vojnim sudom u Nirnbergu i razvoj međunarodnog krivičnog prava*, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, broj 3/1971.

³ Vasiljević V. A.: *Suđenje pred Međunarodnim vojnim sudom u Nirnbergu i razvoj međunarodnog krivičnog prava*, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, broj 3/1971.

индивидуалне кривичне одговорности⁴. Оснивањем МКС-а државе су се добровољно одрекле дела свог суверенитета и, с друге стране, обавезале се да поштују све одлуке које Суд донесе. Међународни кривични суд је комплементаран са националним судовима при чему национални судови задржавају примат над случајевима. Међународни кривични суд је први међународни суд у кривичноправној материји основан међународним уговором, што значи да повлачи примену уговорноправног принципа *pacta sunt servanda*. Међународни кривични суд је основан као стални суд који неће процесуирати кривична дела већ почињена, већ она дела која буду почињена по коначном заснивању Суда.

Иако су сви ови ставови општепознати, од суштинског су значаја за разумевање принципа *ne bis in idem*.

Као што је већ напоменуто, *ne bis in idem* припада кривичноправној материји. До оснивања МКС, кривична материја је била у искључивој националној надлежности, са изузетком неколико *ad-hoc* судова. То значи да је усвајањем Римског статута принцип *ne bis in idem* први пут постављен на трајним основама, усмерен ка будућим случајевима, с циљем да уреди утицај одлука судова различитих правних нивоа из различитих правних система – националног и међународног. Други суштински принцип који је чврсто везан за ово питање је принцип комплементарности. Ова два принципа, мада дефинисана одвојено, постоје и функционишу у спрези.

Принцип комплементарности је први пут примењен у Римском статуту. Државе су одлучиле да њихова одговорност, обавеза и право да процесуирају кршење људских права и хуманитарног права не треба да буде

highest state officials, court that should function on the ground of the individual responsibility⁴. By establishing the ICC states have voluntarily relinquished part of their sovereignty and on the other hand obliged to respect all decisions passed by the Court. The ICC is complementary with the national courts although national jurisdiction holds primacy over cases. The ICC is the first international court in the criminal matter established by a treaty, which means that it invokes implementation of the treaty-law principle *pacta sunt servanda*. The ICC is established as a permanent court that will not prosecute already committed crimes, but crimes which will be committed after the final establishment of the court.

Even though all of these statements are well known, they are of utmost importance to the understanding of the *ne bis in idem* principle.

As mentioned before, *ne bis in idem* belongs to criminal matter. Until establishment of the ICC, criminal matters were in exclusive national jurisdiction, with the exception of several *ad-hoc* courts. That means that with the Rome Statute we have for the first time principle of *ne bis in idem* posed at the permanent position, further on for the future, aimed to arrange the effects of decision of courts on different levels and belonging to different legal systems – national and international. Another essential principle is firmly connected with this issue – the principle of complementarity. These two principles, although defined separately, exist and function in the conjunction.

Principle of complementarity has been applied at the Rome Statute for the first time ever. States have decided that their responsibility, duty and right to prosecute violations of human rights and humanitarian law should not be annulled by creation of international court. The ICC is not meant to replace

⁴ Види у: ICC Treaty, Preamble; Ratner S. R., Jason J. S., *Accountability for human Rights atrocities in International Law – Beyond the Nuremberg Legacy*, Oxford, 2001; Schabas W.A., *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge, 2001.

⁴ See: ICC Treaty, Preamble; Ratner S. R., Jason J. S., *Accountability for human Rights atrocities in International Law – Beyond the Nuremberg Legacy*, Oxford, 2001; Schabas W.A., *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge, 2001.

поништена оснивањем међународног суда. Међународни кривични суд није замишљен као замена за националне судове, те обавеза и право за процесуирање међународних кривичних дела остаје на државама. Принцип комплементарности је стога последица таквог става. Национална надлежност ће имати примат, МКС ће преузети надлежност само под одређеним околностима, дефинисаним у члану 17 Римског статута.

Овакав став, подвучен је још једном, у члану 20 којим је дефинисан *ne bis in idem*. Уопштено говорећи, њиме је предвиђено да МКС неће ништа предузимати уколико је национални суд већ процесуирао одређени случај. Није ли то исто? Зар није логично да уколико се надлежност МКС може засновати само уколико национални суд не успе у томе, онда наравно да се надлежност неће заснивати уколико је национални суд већ донео пресуду у конкретном случају? Да ли је било неопходно предвидети поново да МКС неће засновати надлежност уколико је национални суд већ пресудио, кад је већ установљено да МКС неће заснивати надлежност уколико је случај барем покренут?

NE BIS IN IDEM

Ne bis in idem је фраза изражена на латинском језику и у тој верзији је уопштено прихваћена⁵. Буквално преведена гласила би – „не поново о истом“. Да би била примењена потребно је да знамо када „поново“ и „исто“ постоје.

Реч „поново“ односи се на процесуирање дела више него једном, било пред истим или различитим судовима. До данас, ефекат овог елемента био је ограничен само у оквирима једне територијалне целине. Овакав став је такође заузет и

national jurisdiction and obligation and right to prosecute international crimes rest on states. The principle of complementarity built in the Rome Statute is thus reflection of that position. National jurisdiction will have primacy; the ICC will assume the jurisdiction only under certain circumstances, defined within the Article 17 of the Rome Statute.

This position has been underlined once again in Article 20, which defines *ne bis in idem*. Generally speaking, it provides that the ICC will not act if national court has already prosecuted that certain crime. Isn't it the same? Isn't it logical that if jurisdiction of the ICC will be established only if national courts failed to do that, then of course the jurisdiction will not be established if national court has reached the verdict on that certain case? Was it necessary to provide again that ICC jurisdiction will not be established if a national court has decided the case, when it was already provided that ICC will not establish jurisdiction if the prosecution has at least started the case?

NE BIS IN IDEM

Ne bis in idem is a phrase expressed in Latin language and in that wording is commonly accepted⁵. Translated literary to the English it would mean – "not again about the same". To apply it, we ought to know when "again" and "same" criteria are satisfied.

Word "again" relates to the prosecution of a crime more than once, either before one and the same court or before different courts. Up to now, effect of this element was limited only within the frame of one territorial unit. That approach is also taken at the International Covenant of Civil and Political Rights (Article

⁵ Постоји и друга верзија овог израза, слична, али ипак различита – *non bis in idem*, која је прихваћена у статутима ICTY и ICTR.

⁵ There is also another version of this expression, similar but different – *non bis in idem* which is accepted at the Statutes of ICTY and ICTR

у Међународном пакту о грађанским и политичким правима (члан 14, став 7), у коме стоји да „no one shall be liable to be tried or punished for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the penal law and penal procedure of each country“.

Компликованија ситуација настаје када се надлежност може успоставити од стране судова различитих држава. Веома је важно знати који од њих ће имати приоритет процесуирања дела. У надлежностима подељеним између двају земаља ово се може јавити као врло сложено питање.

ЕЛЕМЕНТ „ПОНОВО“

Тема овог текста усмерена је ка односу између двају различитих нивоа права – међународног и националног. Ова ситуација регулисана је у Римском статуту и уређује узајаман однос између МКС и националних судова. Сходно члану 20 Римског Статута, „поново“ значи да када је МКС донео одлуку у одређеном случају, он не може поново судити у том истом случају; уколико је МКС пресудио онда други суд не може процесуирати тај случај; када је национални суд пресудио онда МКС не може процесуирати тај случај. Стога, ефекат речи „поново“ има уједначено дејство било да је одлуку донео МКС или национални суд. Захваљујући оваковом приступу, ефекат принципа *ne bis in idem* проширен је са националног нивоа, ограниченог на једну територијалну јединицу, на међународни и национални ниво као јединствену целину. И државе и МКС су обавезни да прихватају и спроводе одлуке које је донео било један било други суд као своје сопствене.

Сходно општем смислу принципа *ne bis in idem*, одлука ће имати превентивну снагу само уколико ју је донео надлежни

14(7)), where is stated that “no one shall be liable to be tried or punished for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the penal law and penal procedure of each country”.

More complicated situation arises when the jurisdiction can be established by courts of more than one country. It is highly important to know which one will have the primacy to prosecute a crime. In jurisdiction divided between two states this can arise as a very complex question. If there are extradition treaties which cover situations like this, this issue can be solved quit easily. But if not, states will find themselves in a non-regulated situation, situation which should be discussed and decided between themselves. So, there is no particular and for all states acceptable regulation which would solve situations like this. This, of course, is a threat to the full application of *ne bis in idem* and can lead to the situation when one person can be tried twice - before courts of two states for the same offence.

“AGAIN” ELEMENT

The subject of this paper is focused to the relation of two different levels of law – international and national. This situation is stipulated at the Rome Statute and arranges the effect of the ICC and the national courts mutually. According to the Article 20 of the Rome Statute, “again” means that when the ICC has decided a case than it can not try once again that same case itself; if the ICC has decided the case than any other court can not try that same case; when the national court has decided the case than the ICC can not try that case. So, effect of the word “again” has unified effect whether a decision is passed by the ICC or by a national court. Owing to this approach, the effect of the principle *ne bis in idem* is extended from the national level, framed within one territorial unit, to the international and national level as a whole. Both states and the ICC are obliged to accept and enforce decisions passed by either of them as their own decisions.

суд. Уколико се испостави да суд, који је темељно размотрио случај и донео одлуку, није надлежан, онда природно таква одлука неће имати *ne bis in idem* ефекат, и такав случај се мора поново процесуирати. У хоризонталним надлежностима, у оквиру једне територијалне јединице, ове ситуације регулисане су поделом надлежности између судова или законима о кривичном поступку и најчешће виши суд решава ситуације сукоба надлежности. Оваква ситуација је најчешће основ за ванредне правне лекове.

Наиме, да би одлука коју је донео национални суд произвођила *ne bis in idem* ефекат на МКС, постоји претпоставка да је суд који је судио у конкретном случају био надлежан према националном праву и организацији судова. Међународни кривични суд није задужен да се стара о правилностима у организационом смислу. Чак и уколико суд, који није надлежан према законодавству конкретне државе, донесе финалну одлуку, МКС ће поштовати ту одлуку, осим ако се не установи да је она донета с циљем скривања починиоца или открива да су независност и непристрасност били нарушени. Таква ситуација би се вероватно могла подвести под члан 20, став 3, а или б. Међутим, уколико нема таквих елемената, МКС ће поштовати такву одлуку без обзира на то што су можда неки национални прописи који уређују питања надлежности повређени. Овакво одређење још једном нам наглашава да МКС није жалбени суд. Према члану 20, ставу 3 МКС је заинтересован за процесна питања само са становишта *meritum*-а. Он гласи:

„Никоме, коме је било суђено пред другим судом ... неће бити суђено пред Судом ... осим уколико је поступак пред другим судом вођен: (а) ради скривања особе од кривичне одговорности за дела из надлежности овог суда; или (б) због тога што није вођен независно и непристрасно у складу са нормама достојног процеса који је прихваћен у међународном праву и вођен

In general terms of *ne bis in idem* principle, a decision will have preventive power only if it is delivered by the authorized court. If the court which has thoroughly examined the case and delivered the judgment happens to be non-authorized, than naturally its judgment will not have the power of *ne bis in idem*, and that case must be tried again. In horizontal jurisdictions, within one territorial unit, these situations are covered within the law that establishes the division of courts or penal procedure law, and usually appellate court decides on that issue. This situation can be condition for remedies.

Apparently, for the judgment delivered from the national court to provide *ne bis in idem* effect toward the ICC there is presumption that that court was authorized to try that certain case under national law and organization of the courts. It is not up to the ICC to examine the accuracy on the organizational points. Even if the court which is not authorized according to the law of certain state has passed final decision, the ICC will respect that decision, unless it covers situations of shielding of the perpetrator or reveals that independence and impartiality have been affected. That situation can possibly be covered with the Article 20 (3) (a) or (b). But, if there are no such elements, that decision will be respectable for the ICC no matter that national jurisdictional rules might have been violated. Situations like this underline the statement that the ICC is not an appellate body. According to the Article 20 (3) the ICC is interested in the procedure only from the point of view of *meritum*. It reads:

„No person who has been tried by another cour ... shall be tried by the Court ... unless the proceedings in the other court: (a) were for the purpose of shielding the person concerned from criminal responsibility for crimes within the jurisdiction of the court; or (b) otherwise were not conducted independently or impartially in accordance with the norms of due process recognized by international law and were conducted in a manner which, in the

на начин који је, у таквим околностима, био неконзистентан са намером да се дотична особа приведе правди.“

Сходно овом ставу члана 20, могло би се закључити да је за МКС небитно који „други суд“ је донео пресуду. Ипак, нејасно је на шта се мисли под изразом други суд? Са становишта уговорног права и општих принципа Међународног јавног права, да држава може бити обавезана само посредством своје слободне и јасно изражене воље, други суд би био суд државе која је уговорна страна Римског статута. С друге стране, уколико применимо принцип универзалне надлежности онда би други суд означавао суд било које земље на свету. Одговоре на ово питање требало би пронаћи у самом Статуту, пошто је надлежност Суда одређена у смислу територије уговорних страна или држављанства оптуженог⁶ (члан 12). Надлежност може бити проширена на територију држава које нису уговорне стране само посебним споразумом. Дакле, принцип универзалне надлежности није ни споменут у Статуту. Правилан приступ би био у смислу уговорног права, а када је реч о принципу универзалне надлежности⁷ он би требало да постоји и функционише као и пре него што је МКС основан, у складу са Женевским Конвенцијама из 1949. године. На основу тога може се догодити да једна особа два пута буде процесурирана и то би представљало нарушавање принципа *ne bis in idem*. Неусклађеност између искључиве надлежности држава, универзалне надлежности и надлежности МКС, те да ли су засноване на елементу држављанства оптуженог или територије на којој је почињено кривично дело, могу довести до збрке и до ситуације да се једној особи суди

circumstances, was inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice.”

According to this paragraph of Article 20, it can be concluded that the ICC is indifferent to which “another court” passed the verdict. So it can be either one or the other court of one state, or it can be court of any state by virtue of the principle of the universal jurisdiction over international crimes. Such a position can be criticized from legalistic point of view. But from the functional approach and the role that has been given to the ICC it can be approved. Yet, it can be questionable what is meant by “any court”? From the point of view of treaty law and general principle at the International Public Law, that a state can be obliged only by virtue of its free and clearly expressed will, “any court” would mean only a court of a state that is a member-state to the Rome Statute. On the other hand, if we apply principle of universal jurisdiction than “any court” would refer to a court of any state of the whole world. The answers to this question should be found at the Statute itself, since jurisdiction is determined in terms of territory of member-states to the Statute or nationality of accused⁶ in terms that accused can be national only of a member-state (Article 12). Jurisdiction will be broadened to the territory of non-member-states of the Statute only by special agreement. Thus, principle of universal jurisdiction is not mentioned at the Statute. The correct approach would be in terms of treaty-law, and as far as the principle of universal jurisdiction⁷ is concerned it should exist and function as prior to the establishment of the ICC according to the Geneva Conventions of 1949.

⁶ Frulli M.: *Jurisdiction rationae persone*, pp.535-536, At: *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, Volume I, Oxford, 2002.

⁷ Kittichaisaree K.: *International Criminal Law*, Oxford, 2001, p. 39-40..

⁶ Frulli M.: *Jurisdiction rationae persone*, pp.535-536, At: *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, Volume I, Oxford, 2002.

⁷ Kittichaisaree K.: *International Criminal Law*, Oxford, 2001, p. 39-40.

два puta, a da pri tom to ne predstavља кршење *ne bis in idem* принципа онако како је дефинисан у Римском статуту, иако у основи кршење постоји јер је једној особи суђено два пута.

Такође, други суд би могао бити и неки други међународни суд. У овом тренутку постоје два *ad-hoc* међународна суда. Међутим, пошто су они основани пре МКС и како се односе на догађаје који су се одиграли у прошлости, мале су шансе да ће доћи до преклапања надлежности између *ad-hoc* Трибунала и МКС. Уколико се то догоди, ефекат одлука МКС био би уређен посредством члана 20, става 2. С друге стране, могуће је да ће се у будућности оформити неки други међународни суд. Хипотетички посматрано, такав суд би требало да буде надлежан за друга кривична дела за која би међународна заједница била заинтересована да процесуира на међународном нивоу, као што су, нпр., тероризам или организовани криминал или трговина дрогама, људским бићима, оружјем. Како такав суд још није формиран, разматрање односа између таквог суда и МКС треба оставити по страни. Ипак, уколико се такав суд оформи, израз други суд је довољно широк да обухвати и однос са тим судом.

Питање другог суда важно је не само са становишта надлежности, већ и са становишта другог конститутивног елемента овог принципа, елемента „исто“. Уколико желимо да применимо принцип *ne bis in idem* униформно и на међународном и на националном нивоу, онда дефиниције кривичних дела треба да су усклађене. У овом тренутку постоји разлика у конститутивним елементима кривичних дела унутар међународног нивоа⁸, а такође

Also, "any court" could be understood as any other international court. At the moment there are two *ad-hoc* international courts. But, since they are established prior to the ICC and since they cover situations connected with events which belong to the past, there are small probabilities that *ad-hoc* Tribunals may overlap with the ICC. If that happen, effect of the ICC decision would be covered with the Article 20 (2). On the other hand, it is possible that some other international criminal court may be created in the future. Hypothetically speaking, it should be authorized for other crimes the international community may be interested to prosecute before an international court, such as terrorism or organized crime or trafficking in drugs, human beings, arms. Since such a court is not yet established, this elaboration of possible relation between that court and the ICC should be put aside. Again, if that happens than the expression "any court" is wide enough to cover them as well.

The issue of "any court" happens to be important not only from jurisdictional point of view but also from the point of view of the other element that constitutes this principle, the "same" element. If we want to apply the *ne bis in idem* principle at the international and national level uniformly, than definitions of crimes should be harmonized. At the moment there is diversity of constitutional elements of crimes at the international level⁸, and at national levels as well. Apparently only the crime of genocide is uniformed, by virtue of

⁸ Kirsch P.: *The Development of the Rome Statute*, pp.458-459, At: *The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute*, Issues, Negotiations, Results, Ed.: Roy S. Lee, Hague, 2002; Kittichaisaree K., *International Criminal Law*, Oxford, 2001, pp. 67-230; Marković M.: *Međunarodna krivična dela*, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, broj 1/1965, pp.29-53;

⁸ Kirsch P., *The Development of the Rome Statute*, p.458-459, At: *The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute*, Issues, Negotiations, Results, Ed.: Roy S. Lee, Hague, 2002; Kittichaisaree K., *International Criminal Law*, Oxford, 2001, p. 67-230; Marković M., *Međunarodna krivična dela*, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, 1/65, p.29-53; Sunga L. S., *The emerging System of International Criminal Law – Developments in Codification and Implementation*, Hague, 1997

и на националном нивоу. Наиме, једино је злочин геноцида уједначен, посредством Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида. Сва остала кривична дела, предмет су поновног дефинисања, било да говоримо о међународном било о националном нивоу. Иако су дефиниције међународних кривичних дела базиране на истом материјалном праву, тј. на Међународном хуманитраном праву и праву Људских права, разлике постоје чак и на међународном нивоу – између Статута *ad-hoc* Трибунала, а такође и између њих и МКС. Ове разлике нису правно неваљане, али могу додатно да компликују примену принципа *ne bis in idem*.

Пре него што пређемо на разматрање елемента „исто“, корисно је још једном подвући да је елемент други суд од значаја како са становишта надлежности, тако и са становишта *meritum*-а, пошто је сваки суд обавезан да примењује одређено материјално право, било да је то Кривични закон било да је Статут међународног суда.

ЕЛЕМЕНТ „ИСТО“

Реч исто може се односити на исто дело, понашање, чињеницу или на исто кривично дело, исту правну квалификацију дела, понашања, чињенице или и на једно и на друго.

Члан 20 Римског статута није избалансиран у погледу овог елемента. Приступ варира у све три потенцијалне ситуације *ne bis in idem* ефекта. Члан 20, став 1 регулише ситуацију када је једна особа осуђена (или ослобођена) пред МКС и забрањује поновни поступак пред МКС за „исто понашање које чини биће кривичног дела за које је особа осуђена или ослобођена“ Члан 20, став 2 регулише ситуацију када је особа осуђена или ослобођена од стране

the Genocide Convention. All other crimes are subjects to separate defining, whether at the national or international level. Although all of them are based on the same substantive law, i.e. International Humanitarian Law and Human Rights Law, differences exist even at the international level - between the Statutes of ad-hoc Tribunals, and also between them and the ICC. These diversities are not unlawful, but they can make application of the principle *ne bis in idem* more complicated.

Before we move further on to the elaboration of the element "same" it can be useful to underline again that element "any court" is significant from the point of jurisdiction, but also from the point of *meritum* since each court is obliged to apply certain substantive law, whether it is Criminal Code or Statute of (ad-hoc) international court.

THE "SAME" ELEMENT

Word "same" can refer to the same act, conduct, fact or same crime, same law qualification of the act, conduct, fact or both.

Article 20 of the Rome Statute is not balanced on this issue. The approach varies in all of three possible situations of *ne bis in idem* effect. Article 20 (1) refers to the situations when a person has been convicted by the ICC and prohibits another trial before the ICC for the "same conduct which formed the basis of crimes for which the person has been convicted or acquitted". Article 20 (2) refers to the situations when a person has been convicted or acquitted by the ICC and prohibits any other court to try that person "for a crime referred to in Article 5" of the Statute. Article 20 (3) covers situations when a person has been tried before another court for conduct proscribed under Article 6, 7 and 8 and prohibits the ICC to try that person again for that conduct (unless...).

A situation described at the paragraph 1 presents the clearest position. It was quite easy and simple to prescribe *ne bis in idem vis-à-*

МКС и забрањује другом суду да суди тој особи „за дело наведено у члану 5“ Статута. Члан 20, став 3 односи се на ситуацију када је једној особи већ суђено пред другим судом за понашање регулисано чл. 6, 7 и 8 и забрањује МКС да поново суди тој особи за то понашање (осим ...).

Ситуација предвиђена у ставу 1 представља најјаснију позицију. Прилично је лако и једноставно регулисати *ne bis in idem* ефекат *vis-à-vis* Суда самог у односу на себе, а при том је то и једини логичан и исправан приступ. Односи се на надлежност једног истог суда и самим тим омогућава примену овог принципа у потпуности, са становишта оба елемента - „поново“ и „исто“. Било би незамисливо да један исти суд, једно понашање квалификује као биће различитих кривичних дела. Један систем или правна целина, у овом случају то би био Статут МКС, мора јасно раздвајати кривична дела. И поред тога што су међународна кривична дела слична и мада њихов *actus reus* може бити идентичан, остали елементи који чине биће једног кривичног дела раздвајају их једног од другог. Према томе, требало би да је немогуће да једно исто убиство (једна иста жртва) чини биће и злочина против човечности и ратног злочина. Ово је јасно истакнуто у ставу 1 речима „исто понашање које чини биће кривичног дела“. Концепт примењен у овом ставу заиста је најбоље решење. Оно није ограничено само на кривично дело или само на понашање. *Ne bis in idem* имаће пуну примену само када се радња и кривично дело разматрају заједно и када постоји идентитет чињеница и идентитет правне квалификације. Да нагласимо још једном, *ne bis in idem* се односи на финалну одлуку. Жалбе и ревизије, дефинисане у Делу 8 Римског статута не представљају изузетак у односу на *ne bis in idem*, већ фазе кроз које целокупан поступак може пролазити пре него што пресуда постане коначна.

vis the Court itself and also only logical and correct approach. It deals with jurisdiction of one and the same court, and thus allows application of the principle in its full capacity, from both “again” and the “same” elements. It would be unimaginable for one court to stand on the position that one and the same conduct can form the basis for more than one crime. One system or a legal unit, in this case that would be Statute of the ICC, must clearly divide crimes. Although international crimes are similar and although *actus reus* can be identical, other elements that form head of a crime divide them one from the other. So it should be impossible to state that one and the same murder (one and the same victim) can form the basis of both crime against humanity and war crime. That is clearly stated at the paragraph 1 by words “conduct which formed the basis of the crime”. Concept applied in this paragraph is the best solution. It is not framed only to the crime or only to the conduct. *Ne bis in idem* can be fully applied when conduct and crime are examined together and when we have identity of facts and identity of law. To stress once again, *ne bis in idem* refers to the final decision. Appeals and revisions as defined at the Part 8 of the Rome Statute do not present exceptions from *ne bis in idem*, but they represent phases that the complete proceeding might go through before a decision becomes final.

Paragraph 2 arranges the effect of the decision delivered by the ICC toward any other court. In a situation like this, national court would be prevented to try a person for a crime that comes under jurisdiction of the ICC if the ICC has passed final decision. That means that national judicial mechanism can not be triggered for crimes such as genocide, crimes against humanity, war crimes or aggression. Since all international crimes prescribe numerous conducts as *actus reus* of that

Став 2 уређује ефекат одлуке коју је донео МКС у односу на неки други суд. У оваквој ситуацији, национални суд ће бити спречен да суди особи за кривично дело које потпада под надлежност МКС уколико је МКС донео коначну одлуку. То значи да се национални правосудни механизам не може покренути за кривична дела геноцида, злочина против човечности, ратних злочина или агресије. Како сва међународна кривична дела предвиђају велики број радњи као *actus reus*, и како свака од тих радњи може бити (и углавном јесте) дефинисана на националном нивоу посебно и као обично кривично дело, да ли то значи да једна особа може бити осуђена пред МКС за злочин против човечности, а на националном нивоу за убиство? Очигледно, кривична дела су различита, али само у праву, не и у чињеницама. Не постоје сумње или нејасноће у вези с тим да ли се одлука коју је донео МКС односи на кривично дело или на радњу, или на оба. Јасно је предвиђено у ставу 2, члана 20 Римског статута да једној особи не може бити суђено поново за кривично дело наведено у члану 5 уколико је МКС донео одлуку.

Ситуација предвиђена у ставу 3, члана 20 требало би да буде најтипичнија и најчешћа ситуација. Пошто национални судови имају примат над међународним кривичним делима, пре се може очекивати да ће МКС бити спречен да поступа посредством одлуке коју је донео национални суд. У овом ставу исто се очигледно односи на радњу. Наводи се да „особи којој је суђено од стране другог суда за понашање предвиђено члановима 6, 7 и 8 неће се судити пред МКС за то исто понашање осим ...“ Чини се да уколико је једна особа осуђена за убиство пред националним судом, МКС не може процесуирати ту особу за злочин против човечности на основу истог тог убиства.

Поредећи ст. 2 и 3 члана 20, долазимо до закључка да је ефекат одлуке коју је донео МКС у односу на национални суд и ефекат

crime, and since each of those conducts can be (and usually are) defined at the national level separately and as ordinary crimes, does this mean that one person can be convicted before the ICC for crime against humanity and at the national level he/she can be convicted for murder? Obviously, crimes are different, but apparently only in law, not necessarily in facts. There are no doubts or uncertainties on whether the impact of the decision passed by the ICC refers to the crime or conduct, or both. It is clearly stated, at the paragraph 2 of the Article 20 of the Rome Statute that a person can not be tried again for a crime referred to in Article 5 if the ICC has passed a decision.

Situation referred at the paragraph 3 of the Article 20 should be the most typical and frequent situation. Since the national jurisdiction holds primacy over international crimes, it is more likely that the ICC will find itself precluded by the existence of the decision passed by national court. In this paragraph element “same” obviously refer to the same conduct. It is stated that “no person who has been tried by another court for conduct also proscribed under Article 6, 7 and 8 shall be tried by the Court with the respect to the same conduct unless...”. It appears that if a person was convicted for a murder by a national court, then the ICC is prevented to try that person for crime against humanity based on that murder.

Comparing paragraph 2 and paragraph 3 of the Article 20 we come to the conclusion that effect of the decision delivered by the ICC to the national courts and effect of the national decisions toward ICC is quite different. Obviously, impact of the ICC decision is much narrower than impact of national decision toward the ICC. In the first situation, if the ICC has convicted a person for a crime against humanity, than a national

одлуке донете пред националним судом у односу на МКС прилично различит. Очигледно, утицај одлуке МКС је знатно ужи него што је утицај националне одлуке на МКС. У првој ситуацији, уколико МКС осуди особу за злочин против човечности, национални суд може осудити ту исту особу за убиство, јер су то два различита кривична дела. Међутим, како је предвиђено у другој ситуацији, уколико национални суд осуди особу за убиство, МКС не може ту особу оптужити за злочин против човечности на основу истог убиства, јер је та радња већ процесуирана пред националним судом. Утицај националне одлуке је потпуно исти уколико национални суд ослободи особу, нпр., оптужбе за убиство, МКС не може почети поступак за злочин против човечности базиран на том истом убиству као *actus reus*.

На основу реченог могло би се закључити да су МКС руке у потпуности везане, те да држава може злоупотребити своје законодавство уколико жели. Међутим, став 3 у наставку предвиђа ограничења и онемогућава држави да злоупотреби своју позицију. Уколико су оптужница и поступак на националном нивоу усмерени ка прикривању особе од кривичне одговорности за међународна кривична дела или уколико поступак није вођен независно и непристрасно и показује недостатак напора и воље да се одговорно лице приведе правди, онда МКС може преузети случај. Посредством тих ограничења, реч „понашање“ употребљена у ставу 3 члана 20 добија потпуно другачије значење. То још не представља еквивалент речи кривично дело, мада параграфи (а) и (б) другачије представљају утицај националне одлуке. Наравно, елемент „исто“ треба применити на понашање, али уколико оптужба указује на то да је циљ такве оптужбе ишта друго осим правог поступка, онда се „исто“ приближава кривичном делу. Мада је овај концепт био критикован, као и неспомињање обичних кривичних дела (како је то учињено у статутима *ad-hoc* Трибунала)

court can convict the same person for murder, because these two are different crimes. But, as it is set in the second situation, if a national court convicts a person for a murder, than the ICC can not charge that same person for crime against humanity based on that same murder, because that conduct has already been prosecuted by the national court. Impact of national decision is exactly the same if the national court has acquitted a person, for example charged for murder, then the ICC can not start the proceeding for crime against humanity based on that murder as *actus reus*. From the previous it could be concluded that the ICC has hands completely tied and that a state can misuse its national law if desired. However, paragraph 3 continues with prescribing of frames and disabling a state to abuse its position. If a charge at national level and the proceeding were aimed to shield a person from criminal responsibility for international crimes or if a proceeding was not independent or impartial and showed lack of efforts and will to bring the concerned person to justice, than the ICC can assume that case. By virtue of these framings, the word "conduct" used at the paragraph 3 of the Article 20 assumes completely different meaning. It is still not equivalent to the word crime, but again subparagraphs (a) and (b) illuminate the impact of the national decision in another way. Still, element "same" should be applied to the conduct, but if a charge reveals that aim of that charge was anything else but to prosecute genuinely than "same" approaches to the crime. Although this concept was criticized, as well as the lack of direct mentioning of ordinary crimes (as it was done in the Statutes of ad-hoc Tribunals) this main position seems fair enough. The main approach, option for the conduct rather than the crime can be understood as taking into account the diversity of definitions of

ова основна поставка чини се довољно добром. Главни приступ, избор понашања радије него кривичног дела треба разумети у смислу узимања у обзир разлика у дефиницијама међународних злочина међу националним законима. Било би прилично тешко држати се само за кривично дело, када дефиниције кривичних дела могу варирати и у стварности заиста варирају. Логичније је држати се понашања докле год оптужба указује на намеру државе да процесуира кривично дело узимајући у обзир све елементе таквог понашања. У претходном примеру, могуће је да једна особа мора да буде оптужена за убиство јер недостаје један важан елемент да би се конституисала оптужба за ону верзију злочина против човечности која је прихваћена у националном законодавству. На пример, то може бити елемент да је према националном праву злочин против човечности могуће извршити само у време рата. Уколико је вишеструко убиство, са свим осталим елементима неопходним да се конституише злочин против човечности, почињено у време мира, онда је национални поступак везан дефиницијом усвојеном у националном законодавству и при том не постоји намера да се та особа прикрије или да се на било који начин национално право и поступак злоупотребе. Како потенцијалне разлике могу постојати у много више варијанти него што можемо да замислимо, свакако је најбоље решење усвајање правила које је довољно флексибилно да може покрити сваку од тих ситуација.

Постоји још један приступ овом питању који би требало истаћи на овом месту. Како је свака држава која је уговорна страна статута, одлучила посредством своје слободне воље да постане чланица МКС, обавеза почива на свакој од њих да прилагоди своје законодавство међународном уговору који је потписала. То би без сумње био најбољи начин да се избегну сви потенцијални неспоразуми.

Закључак разматрања елемента исто је да оно зависи од релације међународни/ национални ниво и суда који је донео

international crimes among national criminal codes. It would be quite difficult to adhere to crime only, when definitions of crimes can vary and in reality they do indeed. It was more logical to adhere to the conduct as long as the charge shows intention of a state to prosecute a crime taking into account all elements of that conduct. Returning to the previous example, it is possible that a person has to be charged with murder because there is lack of an important element to constitute a charge for version of a crime against humanity that is adopted in national law. For example, that can be element that under national law crime against humanity can be committed only during the war. If multiple murder, with all other elements necessary to constitute crime against humanity was committed during the peacetime, than a national proceeding is bound by the definition adopted in national law and yet there is no intention to shield that person or in any other terms misuse national law and procedure. Since possible discrepancies may arise in reality in much more variations than it can be imagined, than the best solution was to adopt rule which is flexible enough to cover all of them.

There is also another approach that should be stressed at this point. Since every state party to the Statute, has decided by its free will to become member to the ICC, than duty rests on them to adapt there law to the international treaty they have signed. It would be the best way to avoid all possible misunderstandings.

Conclusion on the elaboration of meaning of the word "same" is that it depends on the relation international/national level and a court which has rendered final judgment. Word "same" thus can mean identity of both conduct and crime, or only identity of crimes or predominantly identity of conduct. This reveals that during the negotiations, approach that was taken was directed by the fact that

одлуку. Сходно томе, реч исто може означавати идентитет радње и кривичног дела, или само идентитет кривичног дела или претежно идентитет радње. Ово нам открива да је током преговора, став који је био заузет био диригован чињеницом да *ne bis in idem* треба применити на различитим правним нивоима. Пун капацитет принципа *ne bis in idem* као и његово уобичајено поимање могу се у потпуности применити само унутар једне правне јединице. Само у оквиру једне правне јединице могуће је постићи идентитет и чињеница и права. И мада је то најбољи приступ, није било могуће применити га и у осталим варијантама, где имамо комбинацију различитих нивоа права.

Разматрајући концепт *ne bis in idem* на начин на који је предвиђен у Римском статуту са становишта *ratio* овог принципа, изгледа да само одлука МКС у односу на МКС задовољава идеју овог принципа у његовом најшире прихваћеном смислу. Као што је речено у Уводу овог рада, главни циљеви које треба постићи применом овог принципа је заштита појединаца од више поступака у истој ствари и такође спречавање двају или више судова да суде у истој ствари због правне стабилности, процесне економије и правде. Међутим, појединац није осигуран да ће му бити суђено само једном. Могуће је, као што је наведено раније, да МКС суди особи за једно дело а национални суд за друго дело, мада оба дела почивају на истој радњи. Зато, изгледа да овај концепт није у стању да заштити појединца. Такође, овај приступ је у супротности са начелом процесне економије и правде, пошто два суда могу судити за једану радњу и правда може бити угрожена доношењем две различите одлуке. Стога, када читамо издвојено став 2, могли бисмо да дођемо до закључка да овај концепт не може да оствари основну идеју принципа *ne bis in idem*.

ne bis in idem should be applied at different levels of law. Full capacity of the principle *ne bis in idem* and its most common concept was thoroughly applied within one jurisdictional unit. Only within one legal unit it is possible to fulfill identity of both facts and law. And although this is the best approach it couldn't be applied in other versions, where there are combinations of different levels of law.

Examining the concept of *ne bis in idem* as prescribed at the Rome Statute from *ratio* of this principle, it appears that only effect of decision of the ICC toward the ICC fulfills the idea of the principle in its common sense. As it is stated at the Introduction of this paper, main goals that should be gained by application of this principle are to protect an individual from more than one proceeding for the same conduct and also to prevent two or more courts to try same offence for the reasons of procedural economy and justice. Apparently, an individual is not secure that he will be tried only once. It is possible, as stated before, that the ICC try a person for one crime and national court for the other crime, although they rest on the same conduct. So, it appears that this approach is unable to protect an individual. Also, this approach is opposite to the idea of procedural economy and justice, since two courts can try for one conduct and justice can be threatened by passing of two different decisions. So, when reading paragraph 2 it may be concluded that this concept can not fulfill the main idea of principle *ne bis in idem*.

РЕЛАЦИЈЕ ИЗМЕЂУ ПРИНЦИПА *NE BIS IN IDEM* И ПРИНЦИПА КОМПЛЕМЕНТАРНОСТИ

Уколико овај концепт размотримо из другог угла, увидећемо да редактори Римског статута нису погрешили приликом одређивања овог принципа са становишта његовог *ratio-a* као што на први поглед изгледа. Тај други угао посматрања враћа нас на члан 17 и принцип комплементарности. Државе имају примат у вођењу поступка поводом међународних кривичних дела. Уколико не успеју у томе, МКС преузима случај. Стога, сама чињеница да МКС води одређени поступак указује на то да држава није била вољна или није била у стању да процесуира тај случај. Са тог становишта, не може се очекивати да држава почне са процесуирањем тог конкретног случаја, пошто је МКС већ донео одлуку, када је та држава већ показала недостатак воље или способности да процесуира случај, што је и довело до успостављања надлежности МКС. Став 2, члана 20 зато не треба тумачити само језички него и системски, а у овом случају у спрези с принципом комплементарности. Из ове перспективе основна идеја принципа *ne bis in idem* биће испуњена.

Веза принципа комплементарности и принципа *ne bis in idem* још је уочљивија у ставу 3, члана 20. Изузимање од дејства *ne bis in idem* националних одлука базирано је на скоро идентичним условима као и питање прихватљивости. Спрега принципа комплементарности и принципа *ne bis in idem* директно је наведена у члану 17, ставу 1 (c). Предвиђено је да ће случај бити неприхватљив за МКС посредством дејства члана 20, става 3. Било би боље да је комплетна дефиниција *ne bis in idem* подведена под наслов – питање прихватљивости. Тада би било наглашено да позиција и *ratio* принципа *ne bis in idem* садржи још један елемент када се посматра с међународног становишта не само „поново“ и „исто“, већ још један и то

CONJUNCTION OF PRINCIPLES *NE BIS IN IDEM* AND COMPLEMENTARITY

If this concept is examined from another angle, then we will find out that redactors of the Rome Statute have not failed to apply the principle according to its *ratio* as it may seem at the first glance. That another angle leads us back to the Article 17 and principle of complementarity. States have primacy to try persons for international crimes. If they fail to do that, then the ICC will assume that certain case. So, the mere fact that the ICC is trying a case shows that a state was unwilling or unable to prosecute a case. From that perspective, it is very unlikely to expect of the state to start prosecuting that certain case again, after the ICC has passed the decision, when that state has already shown its unwillingness or inability to prosecute that case, what has led to the jurisdiction of the ICC. Paragraph 2 of the Article 20 thus should be interpreted not only in terms of linguistic sense, but also according to the rules of systematical interpretation, in this situation in the conjunction with the principle of complementarity. From this perspective the main idea of *ne bis in idem* will be fulfilled.

Conjunction of the principle of complementarity and principle of *ne bis in idem* is even more obvious at paragraph 3 of the Article 20. Exceptions from *ne bis in idem* effect of national decision are based on the almost identical terms as the admissibility issue. Conjunction of principles of complementarity and *ne bis in idem* is stated directly at the Article 17, paragraph 1 (c). It is stated that a case will be inadmissible for the ICC by virtue of the Article 20 (3). It would be better if the whole definition of *ne bis in idem* was under the title – issues of admissibility. It would be than underlined that position and *ratio* of *ne bis in idem* has another element when examined at the international level, not only "again" and "same", but also and very important - proper law qualification of facts.

vrlo značajana element – исправну правну квалификацију чињеница.

Концепт прихватљивости заснива се на било којој радњи државе у односу на конкретно кривично дело, било да је у питању фаза истраге или је суђење у току. С друге стране, принцип *ne bis in idem* односи се искључиво на коначну одлуку, те стога у себи амалгамира и целокупни истражни и тужилачки аспект процеса. *Ne bis in idem* се може односити и на случај када су истрага и оптужба изведене правилно, али у последњој фази, у пресуди, уочено је постојање суштинске мањкавости. Такође, могуће је да су истрага и оптужба процењене као неваљане, али је пресуда националног суда донета пре него што је МКС преузео случај.

Комплементарност и *ne bis in idem* чине једну целину састављену од два процесно одвојена дела поступка. Један се односи на фазу истраге и поступка у току, а други на ситуацију када је поступак окончан а коначна пресуда је ступила на снагу. Обе фазе почивају на готово истим условима.

Према члану 17, ставу 1 МКС ће преузети случај уколико држава није вољна или није у стању да спроведе истрагу или кривично гоњење; уколико је држава одлучила да не подиже оптужницу и таква одлука указује на то да држава не жели или није у стању да правилно процесуира. Сходно ставу 2 недостатак воље постоји када је поступак предузет или је пресуда донесена, али с циљем да прикрије особу од кривичне одговорности измеђународнокривичнодела; уколико постоји неоправдано одлагање поступка; када поступак није спроведен независно и непристрасно. Неспособност ће постојати уколико је дошло до тоталног или суштинског колапса правосудног система или је држава неспособна да дође до оптуженог или сведочења или је на неки други начин неспособна да спроведе поступак. Сходно члану 20, ставу 3 МКС ће бити спречен посредством националне

Concept of admissibility is though based upon any kind of motion of a state with respect to a certain crime, whether it is just a stage of investigation or already a trial is underway. On the other hand, principle *ne bis in idem* refers to the final decision and thus it assumes also the whole investigating and prosecuting aspect of proceeding. *Ne bis in idem* may cover situations when investigation and prosecution has been carried out properly, but at the final stage, in the decision misconduct was revealed. It is also possible that investigation or prosecution has been determined as a non-genuine, but a national decision has been passed prior to the Courts decision to assume a case.

Practically complementarity and *ne bis in idem* form one whole consisted of two procedurally separated parts of procedure. One covers stages of investigation and underway proceeding, and the other covers situation when the proceeding has been completed and final verdict been pronounced. Both stages of proceeding rest on almost the same conditions.

According to the Article 17, paragraph 1 the ICC will assume jurisdiction if a state is unwilling or unable to carry out the investigation or prosecution; if a state has decided not to prosecute and that decision reveals that the state is unwilling or unable genuinely to prosecute. According to the paragraph 2, unwillingness exists when a proceeding has been undertaken or even a national decision made with the purpose to shield a person from criminal responsibility for international crimes; if there is an unjustified delay with the proceeding; when a proceeding is not conducted independently or impartially. Inability will exist if there is a total or substantial collapse or unavailability of national judicial system or a state is unable to obtain the accused or testimony or otherwise unable to carry out the proceeding. According to the Article 20, paragraph 3 the ICC will

пресуде, осим у ситуацији када је поступак пред националним судом спроведен ради прикривања оптуженог од кривичне одговорности за међународна кривична дела; када поступак није спроведен независно или непристрасно у складу са прописима ваљаног поступка прихваћеном у међународном праву или је спроведен на начин који је у датим околностима у супротности с намером да се та особа приведе правди.

Суштински, критеријуми за преузимање надлежности МКС почивају на истим основама⁹. Разлика између њих постоји само спрам фаза кроз које један поступак пролази, али суштински сви услови почивају на истој логици. А то је, да уколико држава избегава да подигне оптужницу за међународно кривично дело и квалификује почињено дело као обично кривично дело или на неки други начин показује недостатак жеље да узме у обзир све пратеће елементе дела, онда МКС може преузети надлежност. На основу овог објашњења, улога МКС се пре може одредити као контролна него комплементарна. Контрола се односи на околности да ли је држава започела поступак или донела пресуду, али и на то да ли је правилно квалификовала дело.

Још један закључак се намеће на овом месту. Са правно-филозофског становишта кривичне одговорности и правде, није најважније казнити само за почињење одређеног дела. Казна не испуњава сврху уколико дело није названо правим именом. Циљеви постављени пред МКС, као што је напоменуто су, између осталог, да оконча некажњавање за злочине почињене кршењем људских права. Стога, зарад превенције, жртава и правде, неопходно је квалификовати радњу у смислу

be precluded by national decision, except in situation when a proceeding at national court were for the purpose of shielding a person from responsibility for international crimes; when a proceeding has not been conducted independently or impartially in accordance with the norms of due process recognized by international law and were conducted in a manner which in the circumstances was inconsistent with an intent to bring that person to justice.

Basically, criteria for assuming jurisdiction by the ICC rest on same conditions⁹. Difference between them rests on different stages that a case is going through, but in the essence all of them have same *ratio*. That is, if a state avoids charging a person for an international crime and qualifies committed offence just as an ordinary crime or in some other way shows lack of will to take into account all following elements of certain conduct, the ICC will assume jurisdiction. According to this explanation, the role of the ICC can be determined rather as a control than a complement to national proceeding. Control refers not only to the issue whether a state has started an investigation, prosecution or passed the decision, but also on whether conducts are qualified properly.

There is also another conclusion that can be carried out at this point. >From the point of view of philosophy of criminal responsibility and justice, it is not important just to punish a person for misconduct. Punishment does not fulfill its task if a conduct is not entitled properly. Goals which are set before the ICC, as was mentioned previously in this paper, are, among the others, to put an end to impunity for human rights atrocities. Thus, for the sake of prevention, victims and justice it is necessary to qualify conduct in terms of international crimes. The ICC has to play

⁹ Holmes J.T.: *The Principle of Complementarity*, p. 58, At: *The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute, Issues, Negotiations, Results*, Ed.: Roy S. Lee, Hague, 2002.

⁹ Holmes J.T., *The Principle of Complementarity*, p. 58, At: *The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute, Issues, Negotiations, Results*, Ed.: Roy S. Lee, Hague, 2002

међународног кривичног дела. МКС има водећу улогу у извођењу одговорних пред лице правде.

СЛАБОСТИ

И поред свих напора који су уложени да би се Римски статут сачинио на најбољи могући начин, ипак, постоје неке слабости које могу умањити улогу, а можда и значај МКС. Са становишта *ne bis in idem* једна од слабости може се уочити у ставу 3, члана 20. Да поновимо, према овом ставу *ne bis in idem* ће деловати само уколико је једној особи суђено пред другим судом за дело прописано чл. 6, 7 и 8. Зашто је изостављено кривично дело агресије? У претходном ставу наводи се да уколико је МКС пресудио за дело из члана 5, национални суд неће моћи поново да суди за неко од тих дела. Једно објашњење су дали Кристина Ван Ден Вингерт (Christine Van den Wyngaert) и Том Онгена (Tom Ongena). Они су устврдили да једно од могућих „објашњења може бити да су редактори Римског уговора изабрали да не дају *ne bis in idem* ефекат националним пресудама по оптужницама за агресију, јер је немогуће спровести такве поступке на националном нивоу“¹⁰. Поред тога, као друго потенцијално објашњење они су претпоставили да је разлог који објашњава овакав приступ у чињеници да дефиниција агресије не постоји¹¹. Оба објашњења делују логично, али, с друге стране, у супротности су са ставом 2. Које год објашњење да прихватимо, овакав приступ представља објективну опасност за појединце, који се

leading role in bringing responsible persons to justice.

WEAKNESSES

With all the efforts that were made to create the Rome Statute in the best possible manner, nevertheless, there are some weaknesses that may diminish its role and probably significance. From the point of *ne bis in idem* one of the weaknesses can be noticed at the paragraph 3 of Article 20. To stress once again, according to this paragraph *ne bis in idem* is applicable if a person has been tried by another court for conduct also proscribed under Article 6, 7 and 8. Why was the crime of aggression omitted? At the previous paragraph it was stated that if the ICC has decided on a crime referred to in the Article 5, national court is prevented to try again that crime. One of the explanations is given by Christine Van den Wyngaert and Tom Ongena. They have stated that one possible "explanation may be that the drafters of the Rome Treaty have chosen not to give a *ne bis in idem* effect to national judgments on charges of aggression, because it is impossible to conduct such trials on a national level"¹⁰. Also as another possible explanation they supposed that this approach has been chosen because there was no definition of the crime of aggression¹¹. Both of explanations seem logical, but again they counter the paragraph 2. Whatever explanation we accept this solution presents objective danger for individuals,

¹⁰ Wyngaert C. V.; Ongena T.: *Ne bis in idem* Principle, Including the Issue of Amnesty, at: The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, Volume I, ed. Cassese A., Gaeta P., Jones J.R.W.D, Oxford 2002, pp.725.

¹⁰ Wyngaert C. V., Ongena T., *Ne bis in idem* Principle, Including the Issue of Amnesty, at: The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, Volume I, ed. Cassese A., Gaeta P., Jones J.R.W.D, Oxford 2002, p.725

¹¹ *Ibidem.*; Holmes J.T.: The Principle of Complementarity, pp. 58-60, At: The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute, Issues, Negotiations, Results, Ed.: Roy S. Lee, Hague, 2002.

¹¹ *Ibidem.*; Holmes J.T., The Principle of Complementarity, p. 58-60, At: The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute, Issues, Negotiations, Results, Ed.: Roy S. Lee, Hague, 2002.

могу наћи у ситуацији да им се два пута суди за исту радњу и исто кривично дело, с обзиром на то да МКС очигледно може поново да суди за агресију.

Друга слабост која се често спомиње јесте да у Римском статуту није предвиђено изузимање од дејства *ne bis in idem* за „обична кривична дела“¹². Ова примедба почива на поређењу Статута Трибунала за бившу Југославију и Рунаду и Римског статута. Док у оба статута Трибунала изузимање од дејства *ne bis in idem* предвиђа „обична кривична дела“, такве одредбе нема у Римском статуту. У Римском статуту ова одредба замењена је одредбом - „скривање особе“. Може се приметити да је израз „скривање особе“ нејасан, али је и израз обично кривично дело такође нејасан. Не постоји дефиниција ни за једну ни за другу варијанту, те је у оба случаја суд тај који ће посредством *competence de la competence* одлучити о овом питању. У основи оба приступа почивају на истој идеји, а то је неопходност правилне правне квалификације, правилне казне и задовољења жртава, правде и превентивни ефекат. Заправо, основна слабост је у *competence de la competence* пошто оставља доста простора за злоупотребу ове одредбе. Међутим, с друге стране, једина друга варијанта била би да се државама препусти да одлучују о томе да ли је поступак који се води лажан, што би било још горе. Стога, бирајући између двају лоших решења, изабрано је мање лоше. Друга слабост, у уској вези с овом односи се на кажњавање. Уколико национални суд осуди особу за убиство на одређени број година лишавања слободе и та особа проведе део времена у затвору, постоји само могућност да ће МКС узети у обзир то време (члан 78, став 2). Стога, могуће је да једна особа проведе у затвору три године, МКС преузме надлежност по

which can find themselves tried twice for the same conduct and the same crime, since the ICC can obviously retry for the crime of aggression.

Another weakness usually mentioned is that the Rome Statute does not provide exception of *ne bis in idem* effect for "ordinary crimes"¹². This objection arises from comparison of ICTY and ICTR Statutes with the Rome Statute. Where both ICTY and ICTR Statutes as an exception to the *ne bis in idem* affect directly stipulate "ordinary crime", there is no such provision at the Rome Statute. At the Rome Statute this provision is replaced with - "shielding the person". It may be noticed that phrase "shielding the person" is vague, but expression "ordinary crime" is also vague. There is no definition on either of them and in both cases the Court is the one who by virtue of its *competence de la competence* decides on that issue. In fact both of approaches are based on the same idea, and that is necessity of proper law qualification, proper punishment and satisfaction of victims, justice and preventive effect. Main weakness is in fact mere *competence de la competence* since there is lot of possibilities for misusing this provision. But on the other hand, only other possible solution would be to provide that states itself decide whether there is a sham trial, which would be even worse. So, choosing between two weak solutions, one which is less weak was chosen. Another weakness closely connected to this issue concerns sentencing. If a national court has sentenced a person for a murder with an amount of imprisonment and that person has served one part of it, there is just a possibility that the Court would take into account that period of time (Article 78 (2)). Thus, it may happen that a person has been already imprisoned for 3 years, the ICC assumed jurisdiction on the ground of Article

¹² *Ibidem*, pp.57-58.

¹² *Ibidem*, p.57-58

основу члана 20, става 3 (а) или (б) и осуди ту особу на двадесет година затвора. Може се догодити да та особа проведе двадесет и три године у затвору, пошто је три године била затворена по основу пресуде националног суда која је третирана као „лажна“ пресуда од стране МКС, и није урачуната у казну коју је досудио МКС. Са становишта појединца овакво решење је веома неправично, јер појединац постаје жртва лошег националног процесуриања и строгог става МКС. Свакако, ова одредба би у будућности требало да буде модификована.

Са становишта жртава и међународне правде, постоји још једна мана. Могуће је да је држава донела пресуду после марљивог поступка уз правилну правну квалификацију, те осудила особу на најстрожу казну. Међутим, држава задржава право амнестирања¹³. У Римском статуту нема ни речи о том питању¹⁴. Како је, на датом примеру коначна пресуда донета, онда делује принцип *ne bis in idem* и нема начина да се поступак поново покрене. Овакво решење је неправедно према жртвама, а може нашкодити и правди, али са легалистичког становишта таква амнестија би била правно ваљана.

Са становишта правде, постоји још једна слабост, која није директно повезана са принципом *ne bis in idem*, али јесте са принципом комплементарности. Члан 17, став 1 (д) предвиђа да МКС може одредити да је случај неприхватљив уколико није довољно озбиљан. Нема објашњења о томе шта се сматра „довољно озбиљним“ случајем. Ово може довести до ситуације да једна особа, чије понашање није било довољно озбиљно, остане ван домашаја правде. То је озбиљан пропуст, који се може схватити као охрабрење на почињење кривичних дела с надом да неће изгледати довољно озбиљни.

20 (3 (a) or (b)) and sentence the person for 20 years. That person may find itself imprisoned for 23 years in total, since the 3 years served under national decision are treated as "sham" decision from the point of the ICC, and was not encountered into the sentences delivered by the ICC. From the point of view of the individual this can be extremely unfair, since a person turns to be a victim of poor national procedure and severe attitude of the ICC. And certainly, this should be modified in the future.

From the point of view of victims and international justice, there is another weakness. It is possible that state rendered judgment after full and diligent proceeding and proper law qualification, and convicted a perpetrator to the most serious punishment. However, states hold rights to grant an amnesty¹³. There is no wording on that issue at the Rome Statute¹⁴. Since, at the example as described final verdict has been rendered, than *ne bis in idem* applies and there is no way to reopen the case. That would be unfair toward victims, also that would damage justice, but from the legalistic point of view that amnesty would be lawful.

From the point of justice there is another weakness, which is not directly connected with *ne bis in idem*, but is connected with the principle of complementarity. Article 17, paragraph 1 (d) provides that ICC will determine a case as inadmissible where a case is not of sufficient gravity. There is no explanation on what should be considered as a "sufficient gravity". That can lead to the situation that one person whose conduct was not serious enough is left out of the reach of justice. This is a serious gap, which can be understood as encouragement to commit crimes hoping that they will not seem serious enough.

¹³ *Ibidem*, pp. 726-727.

¹³ *Ibidem*, p. 726-727.

И последња слабост коју је потребно истаћи, при том и најважнија, може се уочити у члану 17 и члану 20. Ситуације у којима МКС може преузети надлежност базирају се на условима који су нејасни и остављају доста простора произвољностима. Тужилац и суд ће се наћи у ситуацији да испитују да ли је држава хтела да прикрије починиоца кривичног дела или није била вољна или способна да процесуира или поступак није спроведен независно или непристрасно. Наравно, у многобројним случајевима биће очигледно да држава није поступала правилно. Опет, постојаће такође и ситуације које нису тако јасне. Стога, од изузетног је значаја за суд, будући рад суда, репутацију и утицај, да испита сваки случај на објективан, уједначен и непристрасан начин. У време када је стваран Римски статут није било могуће дати прецизне дефиниције. Стога, на суду је да заузме став о томе како ће се ови елементи у будуће примењивати.

ЗАКЉУЧАК

Чињеница је да начин на који је Римски статут састављен, представља управо онај степен сагласности који је могао бити постигнут у том тренутку. Као што је представљено кроз овај рад, основни концепт *ne bis in idem* принципа је добар и може да обезбеди испуњење идеје која га карактерише. Слабости које су истакнуте могу се анулирати када се одлучује о конкретном случају, уколико они који о томе одлучују, задрже на уму основну идеју и циљ принципа *ne bis in idem*.

Такође, овај принцип на начин који је примењен у Римском статуту не може бити правилно схваћен и примењен самостално, већ у спрези са принципом комплементарности. Уобичајено значење овог принципа дато је на основу једне правне јединице, у овом случају МКС. Међутим, када се нађемо на терену међународне у односу на националу

The last weakness that should be underlined, but again the most important one, is to be found in both Article 17 and Article 20. Situations when the ICC can assume jurisdiction are based on terms which are vague and can leave lots of room to the arbitrariness. The Prosecutor and the Court will find themselves examining whether a state wanted to shield a perpetrator, or whether a state was unwilling to prosecute or unable, or whether proceeding was not conducted independently or impartially. Certainly, there would be a number of situations where it would be obvious that a state was not proceeding genuinely. But again, there can be also a number of situations where the situation is not clear enough. It would be of utmost importance for the Court, its future work, reputation and significance to examine every single case in objective, uniform and principled manner. It was not possible at the time when the Rome Statute was created, to prescribe more precise definition. So, it is up to the Court itself to take a position how these terms will be applied in practice.

CONCLUSION

The fact is that what is written at the Rome Statute, presents the exact amount of agreement that could be reached at that time. As it is presented throughout this paper the main concept of *ne bis in idem* principle is fair enough and it can provide fulfillment of the idea that characterize it. Weaknesses that are underlined can be annulled when deciding on a certain case, if each of the subjects involved, keep in mind the main idea and the purpose of principle *ne bis in idem*.

Also, it is important that this principle, as applied at the Rome Statute, can not be properly understood and applied independently, but in conjunction with the principle of complementarity. The common meaning of this principle is applied within one legal unit, i.e. the ICC. But, when we come to the ground of international vs. national decision and vice versa, though some novelties inevitably arise. Those novelties are to be examined in practice

одалуку и обратно, неке новине неминовно настају. Те новине треба испитати у пракси пошто МКС почне са радом. Вероватно ће оне и довести до извесних промена овог концепта у будућности.

once the ICC starts to proceed. And they may lead to some modifications of this concept in the future.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

1. Cassese A., Gaeta P., Jones J.R.W.D.: (2002) *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, Volume I - II*, Oxford.
2. Cheng B.: (1953) *General Principles of Law as applied by International Courts and Tribunals*, London.
3. Gardocki L.: (1989) *Legal Problems Emerging from the Implementation of International Crimes in: Domestic Criminal Law, Revue internationale de droit penal* Vol 60, 1er et 2e trimestres, стр. 91-111.
4. Kittichaisaree K.: (2001) *International Criminal Law*, Oxford.
5. Lee R.S. (ed.) (2002): *The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute Issues, Negotiations, Results*, The Hague, .
6. Lee R.S. (ed.): (2001) *The International Criminal Court: Elements of Crimes and Rules of Procedure and Evidence*, New York, .
7. Marković M.: (1965) *Međunarodna krivična dela*, JRMP, broj 1, str. 29-53.
8. Radulović D.: (1999) *Međunarodno krivično pravo*, Podgorica.
9. Ratner S.R., Abrams J.A.: (2001) *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law Beyond the Nuremberg Legacy*, Oxford.
10. Robertson G.: (2002) *Crimes Against Humanity-The Struggle for Global Justice*, London.
11. Safferling C.: (2001) *Towards an International Criminal Procedure*, Oxford.
12. Schabas W.A.: (2002) *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge.
13. Shelton D. (ed.) (2000) : *International Crimes, Peace, and Human Rights: The Role of the International Criminal Court*, New York.
14. Смирнова Н.Н.: (2001) *Международное гуманитарное право*, Санкт-Петербург.
15. Sunga L.S.: (1997) *The Emerging System of International Criminal Law – Developments in Codification and Implementation*, The Hague.
16. Triffterer O.: (1989) *Efforts to Recognize and Codify International Crimes, Revue internationale de droit penal*, Vol.60 , 1er et 2e trimestres, str. 31-88.
17. Vasiljević V.: (1973) *Nova međunarodna krivična dela u jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, broj 2.
18. Vasiljević V. A.: (1971) *Suđenje pred Međunarodnim vojnim sudom u Nirnbergu i razvoj međunarodnog krivičnog prava*, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, broj 3.